

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра політичних наук

**ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ
МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: МОЖЛИВОСТІ ТА
ІНСТРУМЕНТИ**

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи

на здобуття освітнього ступеню «магістр»

Виконав:

студентка VI курсу групи 631м

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові
норми»

Спеціальність: 052 «Політологія»

Фрейчак Олег Сергійович

Науковий керівник:

Кандидат політичних наук, доцент

Громадська Наталя Анатоліївна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Використання засобами масової інформації маніпулятивних технологій, на сьогоднішній день, впливає не лише на суспільство, а й на всі сфери життєдіяльності. Від кількості і якості інформації, котра передається через медіа і залежить обсяг, який людина об'єктивно може оцінити через призму ситуацій, котрі в свою чергу можуть допомогти з розв'язанням проблем, перед якими постають люди. Через суттєвий вплив на життя окремих індивідів та суспільство в цілому, засоби масової інформації здатні формувати політичні, суспільні та культурні вподобання людей. Тому перед засобами масової інформації вибудовується соціальна відповідальність перед суспільством в цілому. Через це засоби масової інформації приписують до четвертої влади поряд з законодавчою, виконавчою і судовою владою.

Американський вчений Т. Шибутані прямо пов'язує становлення «масового суспільства» з демократизацією, тобто включенням у суспільно-політичні процеси величезної кількості людей, поведінка яких організується через канали масової комунікації. З розвитком інформаційного суспільства, котре засноване не лише на розвитку науки, техніки й технологій, а й високих технологій здійснення маніпулювання на суспільну свідомість, через трансформацію, як соціальних структур так і соціальної реальності, і мислення людей. В контексті вищезазначеного актуальною є проблема застосування можливостей і інструментів маніпулювання. Тому у зв'язку з цим і актуалізується проблема об'єктивності і цінності маніпулювання.

Масова комунікація виступає певним соціально-інформаційним полем соціокультурної реальності, котре не лише з'єднує й структурує діяльність демократичного суспільства, що в свою чергу зумовлює використання можливостей і інструментів маніпулювання. Масова комунікація націлена не лише на формування суспільної свідомості, а й спрямування її в певному

напрямку. В свою чергу все більше обертів набирає тенденція перетворення засобів масової комунікації на інструменти впливу, а формування громадянської думки через цілеспрямоване маніпулювання інструментами впливу.

Стан наукової розробки. Різні аспекти феномена маніпуляції, серед яких технології, механізми, критерії розглядали зарубіжні і вітчизняні науковці, де в своїх напрацюваннях здійснили величезний внесок у вивченні даного питання. І сюди можна віднести таких дослідників як С. Г. Кара-Мурза, О. Д. Бойко, С. А. Зелінський та інших.

Об'єктом дослідження є маніпулятивні технології.

Предметом дослідження є можливості та інструменти застосування засобами масової інформації маніпулятивних технологій.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розкриття можливостей та інструментів застосування засобами масової інформації маніпулятивних технологій. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- вивчити сутність маніпуляції та соціально-політичні передумови її виникнення;
- охарактеризувати основні маніпулятивні технології в системі масових комунікацій;
- розкрити сутність та функції засобів масової інформації;
- дослідити особливості використання маніпулятивних технологій засобами масової інформації;
- показати маніпулятивні можливості та межі впливу політичної пропаганди в засобах масової інформації;
- дослідити можливості маніпулювання засобами масової інформації в сучасній Україні;
- встановити специфіку маніпуляцій електронних засобів масової інформації;

– виявити засоби протидії негативному впливу маніпулятивних технологій в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів. Вперше на рівні студентського дослідження була зроблена спроба комплексного аналізу ролі застосування засобами масової інформації маніпулятивних технологій, їх можливості та інструменти.

Методи дослідження. Для розв’язання поставлених завдань у роботі використовувались, як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання. За допомогою історичного методу стало можливим простеження та розвитку сутності маніпулювання . Застосування функціонального методу дозволив виявити основні функції маніпулятивних технологій та вплив в системі масових комунікацій. Системний метод використовувався при дослідженні маніпулятивних технологій та їх роль і місце у суспільстві. Застосування названих методів сприяло вивченню феномену застосування засобами масової інформації маніпулятивних технологій: можливості та інструменти. аналізу був використаний при з’ясуванні сутнісних характеристик поняття «маніпулятивні технології»; функціональний метод дозволив виявити ступінь впливу застосування засобами масової інформації маніпулятивних технологій; інституціональний метод використовувався для визначення ЗМІ як важливого інституту в політичній системі держави; метод індукції і дедукції.

Практичне значення магістерської роботи полягає у тому, що матеріали дослідження можуть бути використанні при викладанні курсів: «Загальна теорія політики», «Політична журналістика». Також, результати дослідження рекомендовані для студентів при підготовці до навчальних курсів та всім тим, хто цікавиться даною проблематикою. Дане дослідження може також використовуватись в роботі різноманітних політичних клубів і конференцій, у масово-роз’яснювальній та просвітницькій роботі серед населення.

Структура дипломної роботи обумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів основної частини (8 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури (90 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 100 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, основні завдання, методологію, розкрито наукову новизну і практичне значення дослідження.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження засобами масових комунікацій маніпулятивних технологій»** розкрити теоретичні та методологічні засади вивчення масових комунікацій маніпулятивних технологій.

У *підрозділі 1.1 «Сутність маніпуляції та соціально-політичні передумови її виникнення»* визначено основні підходи щодо визначення сутності маніпуляції та здійснення аналізу наукової розробки серед вітчизняних та зарубіжних вчених.

У *підрозділі 1.2 «Основні маніпулятивні технології в системі масових комунікацій»* аналізуються тенденції використання маніпулятивних технологій. Визначаються основні системи масових комунікацій та впливу на політичні процеси та характеристика їх особливостей.

У **другому розділі «Засоби масової інформації як інструмент маніпулятивного впливу: прийоми та технології»** розкрито питання прийомів та технологій які використовуються засобами масової інформації, як інструмент маніпулятивного впливу.

У *підрозділі 2.1 «Сутність та функції засобів масової інформації, їх роль і місце у сучасному суспільстві»* розглянуто ЗМІ в сучасному світі, що виступають як окремий політичний гравець, бо мають владу стверджувати, відстоювати і нав'язувати точку зору як одному гравцю, так і групі гравців змушуючи їх діяти, виходячи з їх інтересів.

У *підрозділі 2.2 «Особливості використання маніпулятивних технологій засобами масової інформації»* зазначено, що ЗМІ контролюють розповсюдження інформації, яка визначається через наші установки,

уявлення і поведінку. Але способів маніпулювання багато, що являється очевидним, де головним є контроль всіх рівнів інформаційного апарата та апарата формування ідей. Тому в чиїх руках важелі впливу і капітал можуть володіти та управляти засобами масової комунікації.

У підрозділі 2.3 «Політична пропаганда в засобах масової інформації: маніпулятивні можливості та межі впливу» вказано, що пропаганда є цілеспрямованим поширенням ідей та поведінки серед широких мас населення. Тобто пропаганда може цілком відповідати інтересам і потребам людини, хоча вона не завжди є чимось нечесним або шкідливим. І вона також не обов'язково пов'язана з брехнею.

У третьому розділі «Застосування маніпулятивних технологій засобами масової інформації в сучасній Україні» висвітлено проблеми, пов'язані з маніпулятивними можливостями засобів масової інформації і протидії негативному впливу в сучасній Україні.

У підрозділі 3.1 «Маніпулятивні можливості сучасних засобів масової інформації в Україні» вказано, що у сфері політичних маніпулювань не можна не враховувати великих можливостей ЗМІ і впливу на масову свідомість. Тому дана проблема постала перед Україною, населення якої у сфері масової комунікації на початковій стадії свого розвитку, темпи розвитку, як політичних і інформаційних технологій.

У підрозділі 3.2 «Специфічні риси електронних засобів масової інформації» зазначено, що інформація, котра розміщена в пресі дуже швидко застаріває, тому аудиторія в пошуках інформації змінила свій інтерес на електроні ЗМІ. Більшість дослідників відзначає, що високотехнологічний прорив призвів до значних соціальних змін у суспільстві, найважливішим з яких є поява нового виду правовідносин – у сфері високих технологій. Високотехнологічні правовідносини – це правила поведінки у сфері розробки та застосування високих технологій, що регулюють інформаційні

взаємовідносини, є проявом їх волі та забезпечуються прогресивними (інноваційними) заходами соціально-інформаційного впливу.

У підрозділі 3.3 «Засоби протидії негативному впливу маніпулятивних технологій в сучасній Україні» вказано, що громадянське суспільство України перевантажено надмірною інформацією, тим самим систематично створюється через ЗМІ емоційно суспільна напруга, котра обмежує час на прийняття принципових рішень. Тому сучасне інформаційне суспільство формує ідеальні умови для політичного маніпулювання. Тим самим дані обставини змушують, щоб якомога більша частина людей не лише вміла бачити, а й розпізнавати маніпулятивні дії. В той же момент слід мати уявлення як про механізми так і можливості захисту.

У **висновках** обґрунтовано теоретичні узагальнення й нові підходи до вирішення наукових проблем застосування засобами масової інформації маніпулятивних технологій. У ході наукового дослідження теми було досягнуто наступних висновків:

По-перше, маніпулювання забезпечує більші можливості для впливу і контролю суспільства, тому є вкрай важливим дослідження як теоретичних так і практичних аспектів сутності маніпуляції та соціально-політичних виникнень. Аналіз сучасних підходів до маніпуляції як інструмента, котрий в свою чергу є не позитивним і не негативним. Вагомим досягненням українських і зарубіжних учених стало накопичення і введення в науковий обіг значного фактологічного матеріалу, створення фундаментальних монографій та узагальнюючих колективних робіт. Через використання такого інструмента як маніпуляція для підтримки, контролю і обмеження суспільства сприяє ефективному управлінню державою. Що в свою чергу, ні що, не заважає іншим використовувати маніпуляцію проти суспільства і держави.

По-друге, підтверджено, що поняття “засоби масової комунікації” є складовою поняття “засоби масової інформації”. Як соціально зумовлений

процес, масова комунікація поширює інформацію в суспільстві на кількісно великі та розташовані в різних місцях анонімні аудиторії за допомогою спеціальних інститутів, які використовують для цього технічні засоби (інструменти спілкування). Проаналізовано поняття та функції ЗМК. Засоби масової інформації стали головним інструментом для розповсюдження повідомлень, що впливають на суспільну свідомість. Вони фактично контролюють всю нашу культуру, пропускаючи її через свої фільтри, виділяють окремі елементи із загальної маси культурних явищ і додають їм особливу вагу, підвищують цінність однієї ідеї, знецінюють іншу, поляризують таким чином усе поле культури. Те, що не потрапило в канали масової комунікації, у наш час майже не має впливу на розвиток суспільства. Таким чином, сучасна людина у сучасному суспільстві при інтенсивному розвитку систем масової комунікації без відповідної підготовки та набуття знань не може повністю звільнитися від впливу ЗМІ.

По-третє, у сучасному світі роль ЗМІ неможливо недооцінювати чи переоцінювати. Вони відіграють провідну роль у висвітленні як діяльності органів влади, так і створення систем зворотного зв'язку, моніторингу думок і настроїв громадян. Що в свою міру розвитку людського суспільства уявлення людей змінюється по відношенню до навколишнього світу. А потреба в інформації в суспільстві має тенденцію до постійного зростання поставки інформації через канали ЗМІ. Це в свою чергу ЗМІ робить великою силою, яка має реально впливати на розвиток суспільства.

По-четверте, вивчення маніпуляції в наш час ніяк не є рідкісним явищем. Більша частина маніпулятивних технологій використовує спотворення, приховування, використання інформації. Особливості інформаційного середовища і засобів масової інформації мають певну цінність для дослідження соціокультурного простору інформаційного суспільства, в якому особливо актуальним стає розвиток технологій соціального маніпулювання, що створює основу для використання

соціальної інформації не за її прямим призначенням, а для маніпуляцій індивідуальною й суспільною свідомістю. Тому постає питання про безпеку інформаційного простору при поширенні маніпуляції. Це в свою чергу створює випадки, коли людина може опинитися жертвою власної безпечності.

По-п'яте, політична пропаганда існує у всіх сферах політичного життя, що в свою чергу робить пропаганду поліцентричною, оскільки суб'єктів влади існує багато, до яких належать народ, політичні партії, громадські рухи, організації, держава і ЗМІ. А розвиток технологій призводить до того, що політична пропаганда розвивається, при цьому використовує значні ресурси і можливості. Тому політичну пропаганду поділяють на “чорну”, “сіру”, “білу”, де засоби використання пропаганди представлені як агітація, маніпулювання, переконання, міфотворчість та стереотипи.

По-шосте, різке підвищення ролі ЗМІ в суспільному житті дало підстави для появи цілого ряду концепцій. Це в свою чергу відкрило пріоритетну значимість ЗМІ в житті суспільства та можливого настання епохи “медіа – телекратії”. Тому є можливість появи нового виду світової диктатури, заснованого на всевладді ЗМІ. Що і можна сказати про роль ЗМІ в Україні, як форми влади посилюється. Коли в інформаційному суспільстві ЗМІ інформації можуть стати як фактор прийняття не тільки політичних, а й психологічних рішень. Тому на сьогодні політикою можна назвати те, що пройшло через екран телевізора чи преси. Що в свою чергу неминуче будуть удосконалюватися і розвиватися прискореними темпами.

По-сьоме, розвиток електронних ЗМІ привело до загострення конкуренції між пресою і Інтернет-виданнями. І незважаючи на те, що публікації друкованих ЗМІ все ще складають основу поширення інформації, хоч і переваги Інтернет-видань стають очевидними. Телебачення є самим масивним видом електронних ЗМІ. Хоч на сьогодні в українському політичному процесі активно використовується Інтернет, тим сам дозволяє

встановити політикам зворотній зв'язок зі своїми виборцями. Тому і сучасні ЗМІ створені для відкритої публічної передачі різноманітних відомостей.

По-восьме, основними засобами протидії негативному впливу маніпулятивних технологій є зміцнення політичних переконань населення, через чесний, відкритий ідейно-політичний вплив на основні структури. Розвиток плюралізму інформаційного простору, де б людина мала свободу вибору інформаційних джерел. Зворотній зв'язок, котрий забезпечить суспільно-політичний діалог між владою і громадянами. Та розвиток ефективної інформаційно-комунікаційної конкуренції у завоюванні та збереженні політичної влади.

АНОТАЦІЯ

Фрейчак О. С. Застосування засобами масової інформації маніпулятивних технологій: можливості та інструменти». – На правах рукопису.

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеню «магістр». Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2019.

Потреба у вивченні маніпулятивних технологій на сьогоднішній день вживається як позначення управління поведінкою за допомогою цілеспрямованого впливу, як на суспільну психологію, свідомість та інстинкти людини. Через це маніпулятивні технології засновані на знанні і повній інформативності, де частіше всього виявляється в конкуренції з іншими маніпулятивними технологіями, які у свою чергу спотворюють дійсність. Тому, що в першочерговому розумінні маніпуляції було позитивне, але з часом розвиток маніпулятивних технологій згодом маніпуляцію почали використовувати пояснення і виправдовування. Де маніпулятори забезпечили широку підтримку соціального строю.

Коли маніпуляція в свою чергу приносить їм успіх, інші альтернативні соціальні хитрощі не розглядаються. Маніпуляція не перше в ряду засобів, що використовуються правлячою елітою для досягнення соціального контролю. Де виступає взаємодія між державою, суспільством та засобами масової інформації. Тому маніпуляція посіла своє місце в усіх сферах людського буття: засоби масової інформації, політики, ідеології, культури, економіки та відпочинку. І в політології маніпуляція являється системою засобів ідеологічного і духовно психологічного впливу на свідомість мас, та цілеспрямований вплив на громадську думку і політичну поведінку. Що в свою чергу це загальнолюдський досвід творення, збереження і реалізації тіньової влади.

У процесі дослідження було з'ясовано, що маніпулятивні технології

отримали підтримку у вузьких кругах, де намагались за допомоги інших досягти своїх цілей. Дослідникам доводиться зустрітися з усіма труднощами які виникали при дослідженнях.

Ключові слова: маніпуляція, маніпулятивні технології, громадська думка, засоби масової інформації.

SUMMARY

Freychak O. S. Application media manipulative technologies: opportunities and tools. - Manuscript.

Graduate work for obtaining an educational degree «Master». Petro Mohyla Black Sea National University. – Mykolaiv, 2019.

The need to learn manipulative technologies today is used as a notion of behavioral management with the help of purposeful influence, as on social psychology, consciousness and instincts of a person. Because of this, manipulative technologies are based on knowledge and complete informatively, which often manifests itself in competition with other manipulative technologies, which in turn distort reality. Because, in the first place, the manipulation was positive, but over time, the development of manipulative technologies subsequently began to use manipulation to explain and justify it. Where manipulators provided support for social order.

When manipulation turns them into success, other alternative social tricks are not considered. Manipulation is not the first in a series of tools used by the ruling elite to achieve social control. Where is the interaction between the state, society and the media? Therefore, manipulation has taken its place in all spheres of human existence: media, politics, ideology, culture, economy and recreation. And in political science, manipulation is a system of means of ideological and spiritual-psychological influence on the consciousness of the masses, and a deliberate influence on public opinion and political behavior. What in turn is the

universal human experience of creating, preserving and implementing shadow power.

The study found that manipulative technologies received support from narrow circles where they tried to help others achieve their goals. Researchers have to meet all the difficulties encountered in research.

Key words: manipulation, manipulative technologies, public opinion, mass-media.